

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

Галина Шаповалова

ОСНОВИ МЕДІАРИТОРИКИ

Навчально-методичний посібник

(для студентів спеціальності «Журналістика»)

Ужгород 2024

УДК 070(076):808.5

Ш25

Шаповалова Г.

Основи медіариторики: навчально-методичний посібник. Ужгород, 2024.
56 с.

Навчально-методичний посібник «Основи медіариторики» орієнтований на засвоєння здобувачами теоретичних засад і практичних аспектів медіариторики. Видання містить перелік тем і завдань до лабораторних занять, контрольні питання з курсу, термінологічний словник-мінімум, рекомендовану літературу, додатки.

Посібник призначено передусім для студентів спеціальності 061 «Журналістика», а також усім, хто цікавиться ораторським мистецтвом і прагне вдосконалити навички публічного мовлення.

Рекомендовано до друку вченою радою філологічного факультету УжНУ (протокол № 11 від 28 червня 2024 р.) і науково-методичною комісією філологічного факультету (протокол № 9 від 28 червня 2024 року).

Рецензенти:

к. філол. н., доц. Діана Смужаниця (ДВНЗ «Ужгородський національний університет»);

к. філол. н., доц. Олеся Барчан (ДВНЗ «Ужгородський національний університет»).

ЗМІСТ

ВСТУПНІ ЗАУВАГИ	4
ТЕМАТИКА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ	5
Тема 1. Медіариторика як навчальна дисципліна	5
Тема 2. З історії ораторського мистецтва. Античне красномовство й риторика середніх віків	6
Тема 3. Ораторське мистецтво Київської Русі	7
Тема 4. Курс риторики в Києво-Могилянській академії	8
Тема 5. Українська риторика часів Російської та Австро-Угорської імперій	9
Тема 6. Основні тенденції розвитку сучасної риторики в Україні	10
Тема 7. Види і жанри ораторських промов, особливості їх репрезентації в медіа	11
Тема 8. Етапи ораторської діяльності. Підготовка виступів	12
Тема 9. Взаємодія оратора з аудиторією	13
Тема 10. Техніка мовлення журналіста	14
Тема 11. Етика, етикет і культура мовлення оратора	15
Тема 12. Промови перед мікрофоном: особливості виступів на радіо й телебаченні	16
Тема 13. Мистецтво полеміки. Публічна дискусія в медіа	18
КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ	19
ПРОМОВИ ДЛЯ НАТХНЕННЯ	21
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК-МІНІМУМ	23
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ	32
ДОДАТКИ	36
Додаток 1. Схема риторичного аналізу медіатексту	36
Додаток 2. Крилаті вислови про мову і мистецтво слова	38
Додаток 3. Робоча програма навчальної дисципліни	42

ВСТУПНІ ЗАУВАГИ

У сучасному світі вміння публічно висловлювати думки, переконувати й надихати є не менш потрібним, ніж за часів античності, яку вважаємо колискою риторики. Неможливо уявити успішного політика, науковця, освітянина, актора, духівника, юриста, який не володіє словом. І особливого значення риторична вправність набуває для професійних медійників (журналістів, рекламників, PR-фахівців), оскільки вони працюють з багатомільйонною аудиторією, і від ефективності такої взаємодії залежить поступ держави, розвиток її інституцій, усвідомлення суспільством своєї ролі у житті країни, а в умовах війни – у її збереженні й захисті.

Пропонований навчально-методичний посібник покликаний допомогти студентам-журналістам засвоїти засади медіариторики – опанувати знання про історію й теорію ораторського мистецтва, специфіку публічного мовлення у зв'язку з традиційними й новітніми прийомами риторики, з'ясувати ефективні методи подання соціально значущого змісту в журналістській практиці, навчитися готувати й виголошувати промови різного типу, ефективно застосовувати риторичні ресурси у професійній журналістській діяльності, формувати переконливі повідомлення та аналізувати риторичні стратегії в сучасному медійному просторі.

Посібник ґрунтується на робочій програмі дисципліни «Основи медіариторики» (поданій у додатках) й охоплює теми, що стосуються історії ораторського мистецтва, розвитку красномовства в Україні, а також теоретично-практичних аспектів риторики: видів і жанрів промов та особливостей їх репрезентації в медіа, композиції промови, техніки мовлення, етичних засад ораторської діяльності, мистецтва полеміки. До кожної теми запропоновані творчі завдання, що сприятимуть виробленню у здобувачів навичок ефективного спілкування. Посібник містить також орієнтовні екзаменаційні питання, список рекомендованої літератури до курсу. Вивченню основних тем дисципліни допоможе короткий словник риторичних термінів.

Це видання створене для студентів, викладачів, медійників і всіх, хто прагне поглибити свої знання у сфері ораторського мистецтва, медійної комунікації й удосконалити навички публічного мовлення.

ТЕМАТИКА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Медіариторика як навчальна дисципліна.

1. Предмет медіариторики.
2. Основні поняття курсу.
3. Принципи та функції медіариторики.
4. Зв'язок медіариторики з іншими науками.

Завдання

1. Підготуйте наукові повідомлення із запропонованої в темі проблематики.
2. Напишіть есе на тему «Роль медіариторики в сучасному інформаційному просторі». Розкрийте важливість вивчення цієї дисципліни для майбутніх медіафахівців.
3. Проаналізуйте відмінності між класичною риторикою та медіариторикою. З'ясуйте, як змінилися завдання ораторського мистецтва в епоху цифрових медіа?

Література

- Абрамович С., Чікарьова М. Риторика: навч. посіб. Львів: Світ, 2001.*
- Кацавець Р. Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.*
- Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.*
- Онуфрієнко Г. Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.*
- Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2023.*
- Шинкарук В. Д., Теслюк В. М. Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.*

Тема 2. З історії ораторського мистецтва. Античне красномовство й риторика середніх віків.

1. Розвиток риторики в Давній Греції.
2. Найвідоміші давньогрецькі оратори.
3. Красномовство Давнього Риму та його яскраві представники.
4. Прикметні риси риторики Середньовіччя.
5. Зв'язок античної риторичної спадщини з сучасною медіакомунікацією.

Завдання

1. Напишіть есе на тему «Антична риторика як основа європейської традиції красномовства». Розгляньте вплив Аристотеля, Цицерона та Квінтіліана на розвиток ораторського мистецтва.
2. Проаналізуйте, як змінилася риторика з античних часів до середньовіччя. Які аспекти залишилися незмінними, а які були адаптовані до нових соціальних і культурних умов?
3. Створіть сценарій публічного виступу, який міг би відбутися на античному форумі або під час середньовічного богослужіння. Включіть риторичні елементи, характерні для обраного періоду.

Література

Абрамович С., Чікарьова М. Риторика: навч. посіб. Львів: Світ, 2001.

Кацавець Р. Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.

Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.

Онуфрієнко Г. Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.

Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2023.

Шинкарук В. Д., Теслюк В. М. Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.

Тема 3. Ораторське мистецтво Київської Русі.

1. Джерела й основні риси риторики Київської Русі.
2. Типові риторичні жанри давньоруського мистецтва слова.
3. Видатні постаті давньоруського красномовства.
4. Значення риторичних традицій Київської Русі для сучасної України.

Завдання

1. Напишіть есе на тему «Особливості риторики Київської Русі: вплив християнства на формування красномовства». Зосередьтеся на зміні цінностей та ідей, які відобразилися у текстах.
2. Оберіть уривок із «Слова про закон і благодать» митрополита Іларіона та проаналізуйте, які риторичні прийоми і стилістичні засоби використано для переконання слухачів.
3. Підготуйте презентацію про символи й образи (напр., хрест, сонце, воду, дерево), характерні для риторики Київської Русі.

Література

- Абрамович С., Чікарьова М.* Риторика: навч. посіб. Львів: Світ, 2001.
Іларіон Київський. Слово про закон і благодать
<http://litopys.org.ua/oldukr/ilarion.htm>
- Кацавець Р.* Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.
- Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І.* Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.
- Онуфрієнко Г.* Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.
- Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В.* Ужгород, 2023.
- Шинкарук В. Д., Теслюк В. М.* Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.

Тема 4. Курс риторики в Києво-Могилянській академії.

1. Історична роль Києво-Могилянської академії в освіті України та Східної Європи.
2. Організація навчання в закладі освіти.
3. Особливості викладання красномовства у виші.
4. Видатні викладачі риторики в Києво-Могилянській академії.
5. Значення риторичних надбань Києво-Могилянської академії для сучасної освіти й культури.

Завдання

1. Створіть інфографіку, що ілюструє структуру риторичного курсу в академії: основні теми, етапи навчання, ключові постаті.
2. Знайдіть і проаналізуйте уривок із риторичних курсів Києво-Могилянської академії (наприклад, праці Феофана Прокоповича). Визначте основні риторичні прийоми та їхню мету.
3. Напишіть промову, стилізовану під випускню промову студента Києво-Могилянської академії. Оберіть тему, актуальну для того часу, наприклад, «Слава освіті та богослов'ю».

Література

- Абрамович С., Чікарьова М.* Риторика: навч. посіб. Львів: Світ, 2001.
- Кацавець Р.* Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.
- Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І.* Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.
- Онуфрієнко Г.* Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.
- Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В.* Ужгород, 2023.
- Санівський О. М.* Становлення академічної риторики на теренах Києво-Могилянської академії. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Риторична освіта молоді : сучасні оцінки і проєкції на майбутнє»: зб. наук. праць. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. С. 45 – 52.
- Хижняк З. І., Маньківський В. К.* Історія Києво-Могилянської академії. Київ: КМ Академія, 2003.
- Шинкарук В. Д., Теслюк В. М.* Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.

Тема 5. Українська риторика часів Російської та Австро-Угорської імперій.

1. Розвиток української риторики за часів Російської імперії.
2. Уплив Тараса Шевченка як символу українського красномовства та літературної риторики. Роль української преси (наприклад, «Основи») у формуванні суспільної думки.
3. Українська риторика в період Австро-Угорської імперії. Діяльність «Просвіти» і культурних товариств, роль україномовної освіти в підтримці риторичних традицій.
4. Іван Франко як майстер публіцистичного слова.
5. Михайло Грушевський і його публічні виступи на захист української ідентичності.
6. Формування засад сучасної української публічної комунікації.

Завдання

1. Проаналізуйте відмінності в розвитку української риторики на територіях Російської та Австро-Угорської імперій. Як політичні умови впливали на стиль і тематику публічних виступів?
2. З'ясуйте, яку роль відігравали українські інтелектуали у формуванні публічної риторики, як їхні промови та статті впливали на суспільство.
3. Оберіть текст промови чи публіцистичного твору видатного діяча тієї епохи (наприклад, Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Драгоманова) й проаналізуйте використані риторичні прийоми.

Література

- Абрамович С., Чикарьова М. Риторика: навч. посіб. Львів: Світ, 2001.*
Кацавець Р. Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.
Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.
Онуфрієнко Г. Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.
Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2023.
Шинкарук В. Д., Теслюк В. М. Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.

Тема 6. Основні тенденції розвитку сучасної риторики в Україні.

1. Роль риторики в сучасній комунікації: від традиційного красномовства до медіариторики.
2. Визначальні риси сучасної української риторики, зокрема медійної.
3. Виклики сучасної медіариторики в Україні.
4. Пошук нових стратегій комунікації в умовах цифрової епохи.

Завдання

1. Дослідіть, як змінилася українська риторика в умовах війни. Які основні меседжі, символи та образи використовуються для підтримки національного духу?
2. Оберіть кілька постів відомих українських журналістів, громадських діячів чи блогерів. Проаналізуйте структуру, стилістику та ефективність публікацій з погляду риторики.
3. Підготуйте промову, що відповідає одній із сучасних тенденцій української риторики, наприклад, проєвропейський вектор розвитку, підтримка мови або культурного відродження.

Література

- Абрамович С., Чікарьова М.* Риторика: навч. посіб. Львів: Світ, 2001.
- Кацавець Р.* Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.
- Коваленко С.* Сучасна риторика. Навчально-практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2007.
- Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І.* Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.
- Онуфрієнко Г.* Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.
- Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В.* Ужгород, 2023.
- Шинкарук В. Д., Теслюк В. М.* Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.

Тема 7. Види і жанри ораторських промов, особливості їх репрезентації в медіа.

1. Класифікація промов за метою виступу.
2. Видів промов за сферами функціонування.
3. Специфіка репрезентації ораторських промов у медіа.
4. Уплив медіа на трансформацію жанрових особливостей промов.

Завдання

1. З'ясуйте, які жанри ораторських промов найчастіше використовуються в сучасних українських медіа. Обґрунтуйте, чому саме ці форми мають популярність.
2. Дослідіть, як змінюється подача ораторських промов у різних медіа: телебаченні, радіо, соцмережах. Порівняйте особливості візуального, звукового й текстового форматів.
3. Підготуйте коротку промову в одному з жанрів, враховуючи специфіку її трансляції в медіа (відео, подкаст, пост у соціальних мережах).

Література

- Абрамович С., Чикарьова М. Риторика: навч. посіб. Львів: Світ, 2001.*
- Кацавець Р. Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.*
- Коваленко С. Сучасна риторика. Навчально-практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2007.*
- Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.*
- Онуфрієнко Г. Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.*
- Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2023.*
- Шинкарук В. Д., Теслюк В. М. Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.*

Тема 8. Етапи ораторської діяльності. Підготовка виступів.

1. Ключові етапи ораторської діяльності.
2. Вивчення аудиторії, визначення теми і мети виступу.
3. Джерела і підбір матеріалу для промови.
4. План і його види.
5. Композиції виступу. Типові помилки ораторів у побудові промови.
6. Візуалізація змісту промови: види й функції.
7. Типові помилки ораторів під час виступу.
8. Сучасні виклики у публічній комунікації.

Завдання

1. Знайдіть цікаву промову на TED (українською мовою або в українському перекладі), проаналізуйте її композицію. Визначте риторичні прийоми, які використовує спікер у вступі, основній частині та завершенні. Зробіть узагальнення щодо найбільш ефективних риторичних прийомів.
2. Оберіть актуальну тему й підготуйте текст виступу (до 5 хв.), враховуючи всі етапи: вибір мети, аналіз аудиторії, підготовку матеріалу, структурування тексту, репетицію.
3. Розробіть презентацію (слайди або інші візуальні матеріали) для вашого виступу. Подумайте, як візуалізація підсилює ключові ідеї.

Література

- Борт Дж.* Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2020.
- Кацавець Р.* Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.
- Коваленко С.* Сучасна риторика. Навчально-практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2007.
- Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І.* Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.
- Кушнір Р.* Великий оратор, або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич, 2013.
- Онуфрієнко Г.* Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.
- Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В.* Ужгород, 2023.
- Флемінг К.* Говорити легко та невимушено. Як стати приємним співрозмовником. Х.: КСД, 2020.
- Шинкарук В. Д., Теслюк В. М.* Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.
- Jay Heinrichs.* Thank You for Arguing. What Cicero, Shakespeare, and The Simpsons can teach us about the art of persuasion. Penguin, 2020.
- Ryan N. S. Topping.* The Elements of Rhetoric. How to Write and Speak Clearly and Persuasively. Angelico Press, 2016.

Тема 9. Взаємодія оратора з аудиторією.

1. Основні чинники, що впливають на взаємодію зі слухачами (особливості публіки – її вік, рівень освіти, професійний досвід, інтереси; контекст виступу – формат заходу, тривалість виступу, час, технічне забезпечення).
2. Види аудиторії (позитивно налаштована, нейтральна, негативно налаштована) та специфіка взаємодії з нею.
3. Методи привернення уваги слухачів.
4. Зворотний зв'язок з аудиторією під час виступу.

Завдання

1. Оберіть відео виступу відомого оратора (наприклад, TED Talks, виступи політиків чи публічних діячів). Проаналізуйте, як оратор встановлює контакт з аудиторією, які невербальні засоби комунікації використовує, чи відповідає манера виступу очікуванням конкретної аудиторії?
2. Змодельуйте ситуацію, коли аудиторія не сприймає оратора (з різних причин: негативний настрій, невідповідність стилю, невдала тема тощо). Запропонуйте стратегії, які б допомогли оратору налагодити контакт зі слухачами.
3. Підготуйте 3-хвилинний імпровізований виступ на цікаву для ваших однокурсників тему. Зверніть увагу на методи привернення уваги аудиторії, емоційність і переконливість виступу.

Література

1. *Абрамович С., Чікарьова М.* Риторика: навч. посіб. Львів: Світ, 2001.
2. *Борт Дж.* Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2020.
3. *Кацавець Р.* Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.
4. *Коваленко С.* Сучасна риторика. Навчально-практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2007.
5. *Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І.* Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.
6. *Кушнір Р.* Великий оратор, або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич, 2013.
7. *Онуфрієнко Г.* Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.
8. *Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В.* Ужгород, 2023.
9. *Флемінг К.* Говорити легко та невимушено. Як стати приємним співрозмовником. Х.: КСД, 2020.
10. *Шинкарук В. Д., Теслюк В. М.* Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.
11. *Jay Heinrichs.* Thank You for Arguing. What Cicero, Shakespeare, and The Simpsons can teach us about the art of persuasion. Penguin, 2020.

Тема 10. Техніка мовлення журналіста.

5. Техніка мовлення та її складові.
6. Дихання як основа утворення голосу; види дихання.
7. Визначальні характеристики голосу мовця.
8. Дикція – необхідна умова професійної майстерності журналіста.
9. Орфоепія: основні вимовні норми сучасної української літературної мови.
10. Важливість володіння технікою мовлення в медійній практиці.

Завдання

1. Оберіть фрагмент відео чи аудіо, де журналіст веде репортаж або бере інтерв'ю. Проаналізуйте його мовлення за такими критеріями: чіткість дикції, дотримання орфоепічних (зокрема й акцентуаційних) норм сучасної української літературної мови, володіння голосом.
2. Створіть короткий журналістський інформаційний текст (1-2 хвилини) на актуальну тему. Запишіть його на відео, звертаючи увагу на дихання, дикцію, вимовні норми і відповідність жанру.
3. Поділіться на команди з 2 – 3 осіб. Проаналізуйте техніку мовлення кількох українських журналістів. Підготуйте поради, які могли б покращити їхні навички.

Література

- Кацавець Р.* Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.
- Коваленко С.* Сучасна риторика. Навчально-практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2007.
- Культура фахового мовлення: навч. посіб. / уклад.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, та ін.; за заг. ред. Н. Д. Бабич.* Чернівці: Книги –ХХІ, 2014.
- Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І.* Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.
- Мацько Л. І., Мацько О. М.* Риторика: навч. посіб. К., 2003.
- Онуфрієнко Г.* Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.
- Олійник Г.* Виразне читання. Основи теорії. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011.
- Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В.* Ужгород, 2023.
- Сербенська О. А.* Культура усного мовлення. К.: Центр навчальної літератури, 2014.
- Ходанич Л., Ходанич П.* Мистецтво живого слова. Вправи з красномовства. Ужгород: Гражда, 2002.
- Шинкарук В. Д., Теслюк В. М.* Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.

Тема 11. Етика, етикет і культура мовлення оратора.

1. Етичні засади діяльності оратора.
2. Основні правила етикету мовця.
3. Невербальні засоби спілкування з аудиторією.
4. Уплив культури мовлення на ефективність виступу.
5. Роль етики, етикету і культури мовлення у створенні позитивного іміджу оратора-медійника.

Завдання

1. Виберіть відео виступу відомого оратора. Проаналізуйте, як він дотримується етичних норм, мовленнєвого етикету та демонструє культуру мовлення.
2. Дослідіть, як культура мовлення впливає на ефективність комунікації в різних сферах (наприклад, політиці, освіті, бізнесі).
3. Створіть постер або презентацію, яка ілюструє основні правила етикету для публічних виступів.
4. Підготуйтеся до дискусії про те, чи можна у виняткових ситуаціях вважати виправданим порушення етичних норм під час виступу. Наведіть аргументи «за» і «проти».

Література

- Городенська К.* Українське слово у вимірах сьогодення. К.: КММ, 2019.
- Слісовенко Ю. П.* Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб. / за ред. В. В. Різуна. К.: Атіка, 2008.
- Кацавець Р.* Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.
- Культура фахового мовлення: навч. посіб. / уклад.: Н. Д. Бабич та ін.; за заг. ред. Н. Д. Бабич.* Чернівці: Книги –ХХІ, 2014.
- Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І.* Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.
- Онуфрієнко Г.* Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.
- Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В.* Ужгород, 2023.
- Пономарів О.* Культура слова: Мовностилістичні поради. К.: Либідь, 2008.
- Радевич-Винницький Я.* Етикет і культура спілкування: навч. посіб. К.: Знання, 2006.
- Сербенська О. А.* Культура усного мовлення. К.: Центр навчальної літератури, 2014.
- Jay Heinrichs.* Thank You for Arguing. What Cicero, Shakespeare, and The Simpsons can teach us about the art of persuasion. Penguin, 2020.
- Ryan N. S. Topping.* The Elements of Rhetoric. How to Write and Speak Clearly and Persuasively. Angelico Press, 2016.

Тема 12. Промови перед мікрофоном: особливості виступів на радіо й телебаченні.

1. Специфіка мовлення перед мікрофоном. Відмінності між живим виступом і промовою перед мікрофоном або камерою.
2. Особливості промов на радіо (відсутність візуального контакту з аудиторією, використання голосу для створення образів і передачі емоцій, залежність сприйняття від якості звуку).
3. Визначальні риси виступів на телебаченні (комбінація вербальних і візуальних засобів комунікації, вплив невербальних сигналів на ефективність спілкування з глядачами тощо).
4. Психологічні аспекти виступів в аудіовізуальних медіа.

Завдання

1. Напишіть есе на тему «Особливості мовлення оратора в радійних і телевізійних виступах». Визначте ключові відмінності в техніці мовлення.
2. Підготуйте коротке дослідження про те, як техніка роботи з мікрофоном (відстань, позиція, тональність голосу) впливає на ефективність радіовиступів.
3. Підготуйте коротку відеопровову на актуальну для теми, гармонійно поєднуючи мовлення з відеорядом. Продумайте, як мова тіла повинна доповнювати промову.

Література

- Борт Дж.* Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2020.
- Кацавець Р.* Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.
- Коваленко С.* Сучасна риторика. Навчально-практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2007.
- Культура фахового мовлення: навч. посіб. / уклад.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, та ін.; за заг. ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги –ХХІ, 2014.*
- Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І.* Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.
- Кушнір Р.* Великий оратор, або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич, 2013.
- Мацько Л. І., Мацько О. М.* Риторика: навч. посіб. К., 2003. *Онуфрієнко Г.* Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.
- Олійник Г.* Виразне читання. Основи теорії. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011.
- Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2023.*

Сербенська О. А. Культура усного мовлення. К.: Центр навчальної літератури, 2014.

Ходанич Л., Ходанич П. Мистецтво живого слова. Вправи з красномовства. Ужгород: Гражда, 2002.

Флемінг К. Говорити легко та невимушено. Як стати приємним співрозмовником. Х.: КСД, 2020.

Шинкарук В. Д., Теслюк В. М. Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.

Тема 13. Мистецтво полеміки. Публічна дискусія в медіа.

1. Полеміка як інструмент переконання та змагання ідей; види полеміки.
2. Видатні оратори-полемісти (Сократ, Цицерон, Мартін Лютер, сучасні дебатели).
3. Риторичні прийоми й техніки в полеміці (аргументація, контраргументація, риторичні питання, прийоми маніпуляції, перенесення уваги з теми на особу оратора, апелювання до більшості).
4. Особливості підготовки й проведення дискусій у медіа.
5. Етичні засади публічних обговорень.

Завдання

1. Виберіть відомий приклад публічної дискусії в медіа (наприклад, дебати між політиками або громадськими діячами). Проаналізуйте, як учасники використовують риторичні прийоми, логічні аргументи та емоційний вплив.
2. З'ясуйте, як агресивна риторика впливає на результат публічної дискусії. Які стратегії дозволяють зберегти конструктивний діалог навіть при жорстких суперечках? Проілюструйте прикладами з медіа.
3. Обміркуйте, чи можуть публічні дискусії в медіа сприяти пошуку консенсусу, чи вони лише збільшують розбіжності. Які фактори можуть призвести до того, що дискусія стає більше риторичним шоу, ніж конструктивною дебатною платформою?
4. Підготуйтеся до участі в дискусії, присвяченій наперед визначеній важливій суспільній проблемі.

Література

- Борт Дж.* Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2020.
- Кацавець Р.* Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.
- Коваленко С.* Сучасна риторика. Навчально-практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2007.
- Культура* фахового мовлення: навч. посіб. / уклад.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, та ін.; за заг. ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги – ХХІ, 2014.
- Куньч З.,* Городиловська Г., Шмілик І. Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.
- Кушнір Р.* Великий оратор, або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич, 2013.
- Мацько Л. І.,* Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. К., 2003.
- Онуфрієнко Г.* Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.
- Посібник з журналістської етики /* Куликов А., Кузьменко Л., Дворовий М., Дуцик Д., Куш Л. К. : Комісія з журналістської етики, 2023.

Сербенська О. А. Культура усного мовлення. К.: Центр навчальної літератури, 2014.

Ходанич Л., Ходанич П. Мистецтво живого слова. Вправи з красномовства. Ужгород: Гражда, 2002.

Флемінг К. Говорити легко та невимушено. Як стати приємним співрозмовником. Х.: КСД, 2020.

Хоменко І. В. Еристика: мистецтво полеміки: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2001.

Шинкарук В. Д., Теслюк В. М. Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.

Jay Heinrichs. Thank You for Arguing. What Cicero, Shakespeare, and The Simpsons can teach us about the art of persuasion. Penguin, 2020.

Ryan N. S. Topping. The Elements of Rhetoric. How to Write and Speak Clearly and Persuasively. Angelico Press, 2016.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Медіариторика як навчальна дисципліна: предмет, основні поняття і зв'язок з іншими науками.
2. Принципи й функції медіариторики.
3. Красномовство Давньої Греції. Видатні давньогрецькі оратори.
4. Аристотель як теоретик ораторського мистецтва. «Риторика» Аристотеля, її основні засади.
5. Ораторське мистецтво Давнього Риму та його яскраві представники.
6. Риторика Цицерона: основні засади.
7. Основні риси середньовічного красномовства. Видатні оратори цієї епохи.
8. Західноєвропейська риторика XVII – XIX ст. (Франція, Англія, Німеччина).
9. Оратори Франції XVII – XIX ст.
10. Майстри усного виступу Англії XVII – XIX ст.
11. Оратори Німеччини XVII – XIX ст.
12. Особливості розвитку красномовства в Київській Русі. Значення тогочасних риторичних традицій для сучасної України.
13. Видатні оратори Київської Русі.
14. „Золоте слово” Святослава як взірець давньоруської риторики.
15. „Слово про закон і благодать” Іларіона та основні засади його риторики.
16. Курс риторики в Києво-Могилянській академії. Значення риторичних надбань Києво-Могилянської академії для сучасної освіти й культури.
17. Видатні викладачі риторики в Києво-Могилянській академії.
18. Феофан Прокопович як відомий теоретик ораторського мистецтва. «Риторика» Феофана Прокоповича.
19. Розвиток української риторики за часів Російської імперії.
20. Основні риси красномовства Тараса Шевченка.
21. Ораторське мистецтво Івана Франка.
22. Михайло Грушевський і його публічні виступи на захист української ідентичності.
23. Українська риторика в період Австро-Угорської імперії. Діяльність «Просвіти» і культурних товариств, роль україномовної освіти в підтримці риторичних традицій.
24. Михайло Грушевський і його публічні виступи на захист української ідентичності.
25. Основні тенденції розвитку сучасної риторики в Україні.
26. Знакові українські оратори сучасності.
27. Виклики сучасної медіариторики в Україні.
28. Класифікація промов за метою виступу.
29. Види промов за сферами функціонування.
30. Жанри промов наукової сфери, характерні риси.
31. Жанри промов суспільно-політичної сфери. Диференційні ознаки.

- 32.Промови побутової сфери: жанри та специфічні риси.
- 33.Конфесійні промови: жанри та диференційні ознаки.
- 34.Види ділових промов, їх диференційні ознаки.
35. Специфіка репрезентації ораторських промов у медіа.
- 36.Ключові етапи ораторської діяльності.
- 37.Вивчення аудиторії, визначення теми і мети виступу.
- 38.Джерела і підбір матеріалу для промови.
- 39.План та його значення при підготовці промов. Види плану.
- 40.Підбір матеріалу для промови. Способи його накопичення.
- 41.Правила використання фактичного і цифрового матеріалу при написанні промов.
- 42.Композиція виступу. Типові помилки ораторів у побудові промови.
- 43.Вступ. Основні прийоми заволодіння увагою слухачів.
- 44.Основна частина промови. Методи викладу матеріалу.
- 45.Завершення промови, найбільш ефективні прийоми завершень.
- 46.Риторичні закони.
- 47.Основні риторичні прийоми.
- 48.Прийоми стимулювання уваги та інтересу слухачів.
- 49.Візуалізація змісту промови: види й функції.
- 50.Типові помилки ораторів під час виступу.
- 51.Сучасні виклики у публічній комунікації.
- 52.Особливості взаємодії оратора з аудиторією. Основні методи привернення уваги слухачів.
- 53.Техніка мовлення, її складові. Важливість володіння технікою мовлення в медійній практиці.
- 54.Дихання як основа утворення голосу; види дихання.
- 55.Визначальні характеристики голосу мовця.
- 56.Дикція та володіння орфоепічними нормами української літературної мови як важливі умови професійної майстерності журналіста.
- 57.Засоби логіко-емоційної виразності читання. Загальна характеристика.
- 58.Етичні засади діяльності оратора.
- 59.Основні правила етикету мовця.
- 60.Невербальні засоби спілкування з аудиторією. Мова жестів.
- 61.Культура ораторського мовлення.
- 62.Специфіка мовлення перед мікрофоном.
- 63.Особливості промов на радіо.
- 64.Визначальні риси виступів на телебаченні.
- 65.Коллективна дискусія як інструмент переконання і змагання ідей.
- 66.Особливості підготовки й проведення дискусій у медіа.
- 67.Видатні оратори-полемісти в історії риторики.
- 68.Етичні засади публічних обговорень.

ПРОМОВИ ДЛЯ НАТХНЕННЯ

У цій частині посібника пропонуємо покликання на кілька популярних промов, які можуть стати джерелом натхнення і спонукають шукати власний ораторський стиль.

Стів Джобс. Промова перед випускниками Стенфордського університету «Залишайтеся спраглими, залишайтеся безрозсудними»:

<http://surl.li/pueyab>

Вільям Макрейвен «Якщо хочете змінити світ, спочатку застеліть ліжко»:

<http://surl.li/aavrrq>

Джуліан Трежер «Як говорити так, щоб іншим хотілось слухати»:

<http://surl.li/wfidhg>

Емі Кадді «Мова вашого тіла формує вас»:

<http://surl.li/pkwcwh>

Саймон Сінек «Як видатні лідери надихають діяти»:

<http://surl.li/goweci>

Тім Урбан «Що відбувається в голові у прокрастинатора»:

<http://surl.li/jxjbab>

Ден Пінк «Загадки мотивації»:

<http://surl.li/arlsjq>

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК-МІНІМУМ

А́кція (< лат. actio – дія) – підготовка до виступу.

Алего́рія (< гр. allegoria < allos – інший і agoreio – кажу) – втілення абстрактного поняття в конкретному художньому образі.

Ампліфіка́ція (< лат. amplificatio < amplificio – поширюю, збільшую) – стилістична фігура, яка полягає в нагромадженні синонімів, порівнянь, однотипних мовних одиниць для посилення характеристики явища чи поняття.

Анало́гія (< грец. analogia – відповідність) – 1) подібність, схожість, відповідність у чому-небудь між предметами, явищами, поняттями, які загалом є різними; 2) у логіці – висновок, зроблений на підставі схожості, подібності у чому-небудь предметів, явищ, понять.

Антите́за (грец. antithesis – протиставлення) – 1) стилістична фігура, що полягає в протиставленні явищ, думок, понять, образів, почуттів тощо; 2) у логіці – судження, що заперечує тезу.

Аргуме́нт (< лат. argumentum < arguere – показувати, з'ясовувати, доводити, стверджувати) – логічний доказ, що наводиться для підтвердження, обґрунтування чого-небудь.

Аргумента́ція (< лат. argumentatio) – наведення аргументів, обґрунтування будь-якого положення, судження.

Архітектóніка (< грец. architektonikē – будівельне мистецтво) – основний принцип побудови твору як єдиного цілого, інтегральний взаємозв'язок основних його складників; композиція, побудова.

Аудиторі́я (< лат. auditorium < audio – слухаю, чую) – 1) збірна назва читачів, слухачів, глядачів, на котрих розраховане конкретне повідомлення адресанта; 2) зал, у якому читають лекції, доповіді тощо.

Верба́льний (< лат. verbalis < verbum – слово) – словесний.

Висо́та то́ну – якість звуку, що залежить від частоти коливання голосових зв'язок за одиницю часу.

Гіпе́рбола (грец. <hyperbolē) – троп, що полягає в надмірному перебільшенні властивостей, ознак предмета, явища, дії з метою стилістичного увиразнення або вираження емоційно-естетичного ставлення до предмета мовлення.

Градация (< лат. gradatio – поступове підвищення, посилення < gradus – крок, ступінь) – стилістична фігура, яка полягає в такому розташуванні частин висловлення, при якому кожна наступна містить підсилення (або послаблення) смислового чи емоційно-експресивного значення.

Діалог (< грец. dialogos – бесіда, розмова) – 1) розмова, у якій беруть участь двоє або кілька осіб; 2) переговори, вільний обмін думками між двома сторонами, країнами.

Дікція (< лат. dictio – вимова) – вимова, ступінь чіткості у вимові звуків, складів, слів.

Діскурс (< франц. discours – промова, виступ < лат. discursus – бесіда, розмова) – 1) усний чи письмовий текст в широкому контексті його творення і сприймання з усіма національно-культурними, соціальними, психо-емоційними умовами авторської мовотворчості, тобто твір у зв'язку з різноманітними лінгвальними й паралінгвальними чинниками його породження та функціонування; 2) безпосередня мовна діяльність, що реалізується у конкретних комунікативних умовах (ситуативні, соціокультурні, психолінгвальні тощо обставини), у певній формі спілкування із залученням усіх засобів (лінгвально-паралінгвальних); 3) сукупність висловлювань, що стосуються певної проблематики та розглядаються у зв'язках із цією проблематикою і у взаємозв'язках.

Диспозиція (< лат. dispositio < dispono – розміщую) – побудова промови.

Експресивний (< франц. expressif < лат. expressus – виразний, випуклий) – виразний, сповнений експресії.

Екстралінгвальний / позамовний (< лат. extra – поза, зовні, крім і лінгвальний) – такий, що відноситься до суспільних умов, в яких функціонує мова; до Е. чинників, які визначають мовні зміни, належать суспільно-політичні умови, взаємовпливи мов, взаємодія літературної мови і діалектів, міграційні процеси тощо.

Еліпсис (< грец. elleipsis – випущення) – стилістична фігура, що побудована на пропуску слова чи словосполучення, зрозумілого з контексту чи комунікативної ситуації; посилює емоційний вплив на аудиторію та лаконізує мовлення.

Елоґія (< лат. elogiog – викладаю) – мовне втілення задуму.

Епітет (< грец. epitheton – прикладка) – художнє, образне означення, що підкреслює характерну властивість явища чи предмета.

Етикет (< франц. *étiquette* < *estiquier* – прикріплювати) – установлений порядок поведінки в товаристві, певному оточенні.

Етос (< грец. *ethos* – звичай, характер) – один із трьох основних засобів переконання в риторичі (поряд із *логосом* та *пафосом*), який відображає моральні якості, репутацію та авторитет оратора в очах аудиторії.

Жанр (< франц. *genre* – рід, вид, жанр, стиль < лат. *genus* – рід) – 1) багатозначне поняття, що характеризує – історично сформовані роди і види вербальних творів у зв'язку з їхнім формально-змістовими особливостями, походженням, призначенням, способом та умовами творення, виконання і сприйняття; 2) у журналістиці – історично сформований стійкий тип медіатору з відповідною структурою, способом засвоєння фактичного матеріалу та функціями.

Ідеал (< франц. *idéal* < пізньолат. *idealis* – ідеальний < *idea*) – взірць досконалості будь-чого в будь-якій сфері, що виражається мисленням людини у відповідних суспільних умовах.

Ідеал риторичний – уявлення про найвищий рівень мовленнєвої майстерності, до якого прагне мовець.

Ідея (< грец. *idea* – вигляд; ідея) – 1) загальне уявлення, поняття про предмет або явище; продукт людського мислення, який відображає матеріальний світ; 2) визначальне поняття, переконання, принцип, що лежить в основі теоретичної системи, логічної побудови чи світогляду; 3) думка про що-небудь; міркування з приводу чогось; 4) головна думка, що визначає зміст твору (художнього, наукового та ін.).

Ідіостіль (< грец. *idios* – свій, особливий і стиль) – неповторний спосіб спілкування, притаманний окремій особі; сукупність мовних і позамовних складових комунікативної компетенції індивіда як представника певної лінгвокультурної спільності.

Інвенція (< лат. *inventio* – винахід) – визначення теми й мети, розробка концепції промови.

Інтерпретація (< лат. *interpretatio* – пояснення, трактування) – пояснення, роз'яснення, тлумачення змісту, значення чого-небудь.

Інтонція (< лат. *intonare* – видавати звук; голосно вимовляти) – сукупність звукових мовних засобів, завдяки яким передається смисловий, емоційно-експресивний і модальний характер висловлення, комунікативне значення та ситуативна зумовленість, стилістичне забарвлення тексту, індивідуальність

виражальних прийомів мовця. Інтонація включає мелодику, інтенсивність, тривалість звучання, фразовий і логічний наголос, ритм, тембр, паузи.

Інтонування – інтонаційне оформлення висловлювання.

Каламбур (< франц. calembour – гра слів), гра слів – стилістична і риторична фігура, яка ґрунтується на використанні багатозначності слова, випадкового збігу звучання слів для створення гумористичного, сатиричного ефекту.

Композиція (< лат. compositio – складання; створення) – внутрішня структура промови.

Комунікація (< лат. communicatio – зв'язок, повідомлення) – 1) спілкування, що ґрунтується на взаєморозумінні; повідомлення інформації від однієї людини до іншої або кількох / багатьох інших; 2) масова комунікація – процес поширення інформації для великої аудиторії за допомогою технічних засобів.

Констатація (< франц. constatation < лат. constat – установлено, відомо) – установлення незаперечності, наявності чого-небудь.

Контекст (< лат. contextus – тісний зв'язок, з'єднання < contexo – сплітаю) – 1) фрагмент тексту, який включає аналізовану одиницю і є необхідним та достатнім для визначення її сенсу; 2) усі наявні умови, які впливають на перебіг комунікації, формування і виявлення значення одиниць мовного коду в спілкуванні; 3) перен. у контексті – з урахуванням чого-небудь.

Концепція (< франц. conception < conceptio – сприйняття) – система поглядів, розуміння певних явищ, процесів, набір доказів, що виявляється у тексті на рівні змісту і форми.

Культура мови – дотримання ustalених мовних норм усної та писемної літературної мови, свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовновиражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування.

Культура мовлення – конкретний вияв культури мови; володіння мовцем нормами усної і писемної мови, уміння використовувати виражальні засоби мовного коду в різних комунікативних умовах з урахуванням мети і змісту спілкування.

Лейтмотів (< нім. Leitmotiv – основна тема, думка < leiten – вести, супроводити, керувати і Motiv – мотив) – головна думка промови; основний мотив, що визначає діяльність, поведінку людини тощо.

Літота (< грец. litotēs – простота) – троп, вид метонімії, який полягає в підкресленому применшенні властивостей, ознак предмета, явища, дії зі стилістичною метою.

Логос (< грец. logos – поняття; думка, розум) – 1) у давньогрецькій філософії – загальна закономірність; 2) один із трьох основних засобів переконання в риторичі (поряд з *етосом* та *пафосом*), який апелює до логіки, раціональності та аргументованості.

Маніпул'яція (< франц. manipulation < лат. manipulus – жменя) – прихований психологічний вплив на свідомість, емоції або поведінку людини чи групи людей з метою досягнення вигоди для маніпулятора.

Мелодика (< грец. melōdos – співучий) мовлення – один з основних елементів інтонації, що полягає в послідовних змінах висоти голосу (тону)

Меморія (< лат. memoria – пам'ять) – запам'ятовування промови.

Метафора (< грец. metaphora – переміщення) – троп, який полягає в перенесенні ознак з одного предмета або явища на інший на підставі подібності.

Метонімія (< грец. metonymia – перейменування) – троп, який полягає в перенесенні назви з одного предмета або явища на інший на основі суміжності.

Мовний етикет – усталені мовні звороти, типові формули, які використовуються у певних ситуаціях спілкування і відповідають національно-культурним традиціям суспільства або окремого соціуму. В широкому розумінні М. е. – це узвичаєні правила, норми мовної поведінки людей в обставинах безпосереднього контактування.

Оксіморон / окс'юморон (< грец. oxymoron – дотепно-безглузде) – стилістична і риторична фігура, що полягає в поєднанні протилежних за змістом понять для вираження нового цілісного поняття, уявлення.

Парцел'яція (< франц. parceller – ділити на дрібні частини) – поділ речень на самостійні компоненти, що посилює й увиразнює кожен відособлений компонент.

Патос (< грец. pathos – почуття, пристрасть) – 1) натхнення, піднесення, ентузіазм; 2) один із трьох основних засобів переконання в риторичі (поряд з *етосом* і *логосом*), який апелює до емоцій, почуттів і переживань аудиторії.

Перифраза (< грец. periphrasis – описовий вираз) – троп, описовий зворот, за допомогою якого передається інший зміст слова чи вислову шляхом

підкреслення певної особливості, властивості, істотних у певному контексті чи ситуації.

Підт́екст – латентний (прихований) зміст; внутрішній зміст висловлювання, що безпосередньо не виражається словами і створюється додатковими значеннями мовних одиниць.

Повто́р – стилістична фігура, що полягає в повторенні, слів, словосполучень, фраз, тез для підкреслення деталей, основної ідеї, проблеми.

Порівн'яння – фігура мови, троп, побудований на зіставленні двох явищ, предметів для пояснення одного з них за допомогою іншого.

Предме́т – 1) будь-яке конкретне матеріальне явище, що сприймається органами чуття; річ, реалія; 2) логічне поняття, котре становить змість думки, пізнання і т. ін.; 3) те, на що спрямована пізнавальна, творча, практична діяльність; об'єкт; властивості, окремі аспекти та специфічні риси об'єкта, котрі виокремлюються науковцем для аналізу.

Промо́ва – усний публічний виступ на актуальну тему з метою інформування, переконання, мотивації, розважання чи іншого впливу на аудиторію.

Пропага́нда (< лат. propaganda – те, що підлягає розповсюдженню) – діяльність, спрямована на поширення і роз'яснення політичних, філософських, наукових, етичних, художніх ідей, поглядів, знань, цінностей тощо з метою формування певного світогляду, уявлень та емоційного настрою, впливу на поведінку людей.

Прямоефі́рне мо́влення – форма трансляції аудіо- або відеоконтенту, яка відбувається в реальному часі, без попереднього запису чи редагування. Такий формат забезпечує безпосередню взаємодію з аудиторією й максимально оперативне інформування.

Ри́тор (< грец. rhētor – оратор) – 1) у стародавніх греків та римлян – промовець і вчитель красномовства; 2) заст. мовець, який говорить гарно, але незмістовно; 3) учитель риторики в братських школах в Україні.

Рито́рика (< грец. rhētorikē) – 1) теорія ораторського мистецтва; наука красномовства; 2) перен. пишномовна, гарна, але малозмістовна промова.

Риторі́чне зверта́ння – стилістична фігура, висловлення, адресоване неживому предмету, абстрактному поняттю, відсутній особі, явищу природи тощо.

Риторі́чне запитáння – стилістична фігура, яка у формі запитання передає ствердження чи заперечення; засіб відтворення діалогу з уявним співрозмовником.

Риторична фігура / фігура мови – мовностилістичний зворот, що полягає в особливій синтаксичній організації висловлення для досягнення певного виражально-зображального ефекту.

Сіла звуку – акустична ознака звуку, що залежить від амплітуди коливання пружного тіла: чим більша амплітуда, тим сильніший звук.

Синекдоха (< грец. *synekdochē* – співвіднесення) – троп, різновид метонімії, що ґрунтується на кількісному співвідношенні предметів і явищ.

Спілкування – взаємодія суб'єктів, під час якої відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями, навичками, результатами діяльності тощо.

Стіль (< лат. *stilus* < грец. *stylos* – паличка для письма) – 1) мист. ідейно і художньо зумовлена спільність художніх засобів певної епохи чи напряму; 2) індивідуальна манера, своєрідні неповторні ідейно-художні особливості творчості митця; 3) функціональний різновид літературної мови; 4) особливості мовлення, побудова мовлення згідно з нормами синтаксису; 5) спосіб здійснення чого-небудь, що відрізняється сукупністю своєрідних прийомів.

Теза (< грец. *thesis* – положення, твердження) – 1) у логіці – положення, істинність якого треба довести; 2) коротко сформульовані основні положення доповіді, лекції, повідомлення тощо.

Тема (< грец. *thema* – основа, положення) – предмет судження, зображення, дослідження, обговорення.

Тембр (< франц. *timbre* < грец.) – 1) специфічне звукове забарвлення голосу людини, зумовлене індивідуальними особливостями її мовного апарату; 2) характерне забарвлення звуку, яке створюється кількісним і якісним складом додаткових тонів (обертонів), що накладаються на основний тон.

Темп мовлення – швидкість, із якою людина вимовляє мовні елементи; вимірюється кількістю виголошених звуків (складів) за одиницю часу.

Троп (< грец. *tropos* – зворот) – мовний зворот, у якому слово або словосполучення вжиті в переносному значенні і служать засобом досягнення естетичного ефекту виразності в художній літературі, публіцистиці, ораторському стилі тощо.

Факт (< лат. *factum* – зроблене) – 1) дійсна, невигадана подія, явище; 2) реальність, дійсність; те, що об'єктивно існує.

Література

1. Абрамович С., Чікарьова М. Мовленнєва комунікація. К.: Центр навчальної літератури, 2004.
2. Ганич Д.І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985.
3. Куньч З. Риторичний словник. К.: Рідна мова, 1997.
4. Макович Х.Я., Вербицька Л.О., Капітан Н.О. Словник термінів і понять з риторики. Львів, 2016.
5. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000.
6. Сербенська О. А. Культура усного мовлення: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2004.
7. Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті / за заг. ред. Ю. М. Бідзілі. Ужгород: ВАТ «Закарпаття», 2007.
8. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. К.: Довіра, 2000.
9. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський (співголова), О.О. Тараненко (співголова), М.П. Зяблюк та ін. [3-тє вид., зі змінами і доп.]. К.: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004.
10. Шаповалова Г., Шебештян Я. Гостримо перо. Основи журналістикознавчих розвідок. Ужгород: Карпати, 2012.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Основна література

1. Шаповалова Г. В. Основи медіариторики: методичні рекомендації. Ужгород, 2024.
2. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.
3. Шинкарук В. Д., Теслюк В. М. Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.
4. Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2023.
5. Онуфрієнко Г. Риторика. Навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2019.
6. Кацавець Р. Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.

Допоміжна література

1. Абрамович С., Чікарьова М. Мовленнєва комунікація. К.: Центр навчальної літератури, 2004.
2. Абрамович С., Чікарьова М. Риторика: Навчальний посібник. Львів: Світ, 2001.
3. Андерсон К. Успішні виступи на TED. Рецепти найкращих спікерів. К.: Наш формат, 2016.
4. Борґ Дж. Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2020. 304 с.
5. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. К.: КММ, 2019.
6. Довідник з культури мови / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, Н. М. Сологуб та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Вища школа, 2005.
7. Етика ділових відносин : навчальний посібник / Лесько О. Й., Прищак М. Д., Залюбівська О. Б. та ін. Вінниця: ВНТУ, 2011.
8. Єлісовенко П. П. Ораторське мистецтво. К., 2002.
9. Кавера Н. Практикум з риторики: навч. посібник. Київ: Кондор-Видавництво, 2014.
10. Карнегі Д. Як завойовувати друзів і впливати на людей. К.: КМ-Букс, 2017.
11. Коваленко С. Сучасна риторика. Навчально-практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2007.
12. Культура фахового мовлення: навч. посіб. / уклад.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А.А. Ковтун, та ін.; за заг. ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги – XXI, 2014.
13. Кушнір Р. Великий оратор, або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич, 2013.
14. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. К., 2003.

15. Олійник Г. Виразне читання. Основи теорії. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011.
16. Олійник О. Сучасна ділова риторика. К.: Кондор, 2018.
17. Основи риторики для менеджера. Ужгород 2003.
18. Пінчук Ю. В. Риторика, культура та техніка мовлення вчителя-логопеда. К.: КНТ, 2007.
19. Плотницька І. Ораторське мистецтво. К. Центр учбової літератури, 2022.
20. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради. К.: Либідь, 2008.
21. Риторичний практикум: навч. посіб. / Куньч З. Й., Городиловська Г. П., Турчин Я. Б. та ін. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018.
22. Сагач Г. М. Золотослів: у 2-х т. К., 1998.
23. Сагач Г. М. Риторика. К., 2000.
24. Стахів М. Український комунікативний етикет: навч.-метод. посіб. К.: Знання, 2008.
25. Флемінг К. Говорити легко та невимушено. Як стати приємним співрозмовником. Х.: КСД, 2020.
26. Хижняк З. І., Маньківський В. К. Історія Києво-Могилянської академії. Київ: КМ Академія, 2003.
27. Ходанич Л., Ходанич П. Мистецтво живого слова. Вправи з красномовства. Ужгород: Гражда, 2002.
28. Чулінда Л., Паримський І. Риторична майстерність. Посібник. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2000.
29. Шумицька Г. В. Через діалог до розуміння в мультлінгвальному просторі: регіональна рецепція мовних новацій в освітній сфері: монографія. Ужгород: Гражда, 2019.
30. Craig R. Smith. Rhetoric and Human Consciousness: A History. Waveland Press, 2017.
31. Jay Heinrichs. Thank You for Arguing. What Cicero, Shakespeare, and The Simpsons can teach us about the art of persuasion. Penguin, 2020.
32. Ryan N. S. Topping. The Elements of Rhetoric. How to Write and Speak Clearly and Persuasively. Angelico Press, 2016.

Довідкова література

1. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2006.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.: Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001.
3. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. К.: Наукова думка, 2004.
4. Грінченко Б. Словарь української мови: у 4 т. К., 1996-1997.
5. Довідник з культури мови / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, Н. М. Сологуб та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Вища школа, 2005.

6. Етимологічний словник української мови: у 7 т. К.: Наукова думка, 1982-2012. Т. 1-6.
7. Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Тодор О. Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. К.: Либідь, 2001.
8. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних синонімів української мови. Київ: Довіра, 2004.
9. Куньч З. Риторичний словник. К.: Рідна мова, 1997.
10. Медіалінгвістика: словник термінів і понять / Л. І. Шевченко, Д. В. Дергач, Д. Ю. Сизонов; за ред. Л. І. Шевченко. К.: ВПЦ «Київський університет», 2014.
11. Новий словник епітетів української мови / С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко, С. П. Бирик; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Грамота, 2012.
12. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови. К.: Довіра, 2006.
13. Словник античної міфології / 2-е вид. Укладачі: І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів. Київ: Наукова думка, 1989.
14. Словник епітетів української мови / С. П. Бирик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт. К.: Довіра, 1998.
15. Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті / за заг. ред. Ю. М. Бідзілі. Ужгород: ВАТ «Закарпаття», 2007.
16. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. К.: Рідна мова, 2000.
17. Словник синонімів української мови: у 2 т. К.: Наукова думка, 1999–2000.
18. Словник термінів і понять з риторики / Макович Х. Я., Вербицька Л. О., Капітан Н. О. Львів, 2016.
19. Словник української мови: в 11 т. К., 1970-1980.
20. Словник української мови: у 20 т. К., 2010–2024. Т. 1–15.
21. Словник фразеологізмів української мови. К.: Наукова думка, 2003.
22. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. Київ: Знання, 2006.
23. Сюсько М. І., Шебештян Я. М. Словник невідмінюваних в українській мові іменників. Ужгород: Гражда, 2017.
24. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський (співголова), О.О. Тараненко (співголова), М.П. Зяблюк та ін. [3-тє вид., зі змінами і доп.]. К.: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2007.
25. Універсальний словник-енциклопедія (УСЕ). К.: Ірина, 1999.
26. Яцимірська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. Львів: ПАІС, 2005.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Електронна бібліотека Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://journlib.univ.kiev.ua/>
2. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету <https://www.lib.uzhnu.edu.ua/>
4. Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника: <https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/golovna2/>
5. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua>
6. Сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ» <https://moodle.uzhnu.edu.ua/>
7. Словник української мови: в 11-ти томах <https://sum.in.ua/>
8. Словник української мови: у 20-ти томах <https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0>
9. Словники України on-line: український лінгвістичний портал. <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>

https://www.ted.com/playlists/171/the_most_popular_ted_talks_of_all_time

*Схема риторичного аналізу тексту**

1. З'ясувати тематичні особливості (розгортання й розкриття, актуальність і соціальну значущість), зв'язок зі сферою реалізації (політична, економічна, освітня тощо).
2. Вивчити фактологічний компонент тексту (встановити кількісно-якісні особливості фактів, джерелами) у зв'язку з риторичними завданнями й потребами аудиторії; вказати на наявність / відсутність різноманітних маніпуляцій, прогалин, надмірності фактів.
3. Схарактеризувати інформаційний компонент (співвідношення нової та вже відомої реципієнтові інформації) у зв'язку з інтенціями оратора й інформаційними потребами аудиторії.
4. Розглянути логіко-поняттєвий компонент (виявити ключові поняття, логіку зв'язків між ними); зазначити логічні недоліки.
5. Опрацювати емоційно-експресивний та психологічний компоненти структури (емоційне забарвлення, зв'язок з проблемою, завданнями оратора, потребами аудиторії).
6. З'ясувати особливості архітектонічного та композиційного компонентів (основні лінгвальні й паралінгвальні складові архітектоніки, їх зумовленість завданнями оратора й аудиторним спрямуванням).
7. Вивчити специфіку комунікативного компонента (набір репрезентованих у тексті засобів комунікативного впливу на контактному, організаційному, концептуальному рівнях, а також реалізацію власне ораторських функцій тексту – інформативну, когнітивну, закличну, переконання, формування поглядів та ін.).
8. Схарактеризувати мовностильові інструменти реалізації основних завдань оратора (лексичні, фразеологічні, синтаксичні тощо), серед них визначити

узуальні та оказіональні риторичні прийоми; прокоментувати відхилення від літературної норми.

9. З'ясувати залучені оратором невербальні засоби комунікації (адекватність, зв'язок із проблематикою, аудиторним спрямуванням).

10. Узагальнити аналіз, зробити висновок про основні особливості тексту, оптимальність задіяних ресурсів, відповідність їх авторському задуму, аудиторному спрямуванню, суспільній корисності, а також вимогам до модерного ораторського мистецтва.

*Джерело: Шаповалова Г. В., Шебештян Я. М. Теоретико-практичні питання текстознавства. Ужгород: Гражда, 2016.

Крилаті вислови про мову і мистецтво слова

Вислови видатних українців:

«Ну що б, здавалося, слова... Слова та голос – більш нічого. А серце б'ється, ожива, як їх почує!» (Тарас Шевченко).

«Возвеличу отих рабів німих! Я на сторожі коло їх поставлю слово» (Тарас Шевченко).

«Рідна мова на чужині ще милишою стає» (Павло Грабовський).

«О слово! Будь мечем моїм! Ні, сонцем стань! Вгорі спинися, осяй мій край і розлетися дощами судними над ним» (Олександр Олесь).

«Бринить-співає наша мова, чарує, тішить і п'янить» (Олександр Олесь).

«Уклін чолом народу, що рідну мову нам зберіг, зберіг в таку страшну неgodу, коли він сам стоять не міг» (Олександр Олесь).

«Коли слова на порох стерті, сподіватись зорям зайво» (Богдан-Ігор Антонич).

«Слова – полова, але вогонь в одежі слова – безсмертна, чудотворна фея, правдива іскра Прометея» (Іван Франко).

«Мова – коштовний скарб народу» (Іван Франко).

«Мова росте елементарно, разом з душею народу» (Іван Франко).

«Слово – то мудрості промінь, слово – то думка людська» (Олена Пчілка).

«Трудно вірить, щоб погану одіж могла носить якась ідея гарна» (Леся Українка).

«Хто нікчемну душу має, то така ж у нього мова» (Леся Українка).

«Слово, моя ти єдина зброє, ми не повинні загинуть обоє!» (Леся Українка).

«Мовчання іноді говорить більше, ніж слово» (Володимир Винниченко).

«Мова – то серце народу: гине мова – гине народ» (Іван Огієнко).

«Мова – це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма національного організування» (Іван Огієнко).

«Мова – втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова. Любімо її, вивчаймо її, розвиваймо її! Борімося за красу мови, за правильність мови, за приступність мови, за багатство мови...» (Максим Рильський).

«Ми з нею відомі усюди, усе в ній, що треба нам, є, а хто свою мову забуде, той серце забуде своє» (Володимир Сосюра).

«На мові нашій дня печать. Вона — як сяйво серед ночі... її не можна забувати, вона душі твоєї очі» (Володимир Сосюра).

«О мово рідна! Їй гаряче віддав я серце недарма. Без мови рідної, юначе, й народу нашого нема» (Володимир Сосюра).

«Слова – це кольорові камінці. Мало їх назбирати – треба ще з них навчитися узори викладати» (Ірина Вільде).

«Страшні слова, коли вони мовчать» (Ліна Костенко).

«Слова росли із ґрунту, мов жита. Добірним зерном колосилась мова. Вона як хліб. Вона свята. І кров'ю предків тяжко пурпурова» (Ліна Костенко).

«Слово формує світ. Спотворене слово – спотворює його» (Павло Мовчан).

«Перед Словом усі рівні» (Павло Мовчан).

Вислови визначних зарубіжних діячів:

«Хто багато стріляє, ще не стрілець, хто багато говорить, ще не оратор» (Конфуцій).

«Від малої іскри до пожежі людей язик доводить» (Еврипід).

«Нестриманий язик – найгірше зло» (Еврипід).

«Багато говорити і багато сказати – не те саме» (Софокл).

«Гарний оратор – той, хто вмів говорити просто про складне» (Скілеф).

«Якщо мовлення – одяг думки, то красномовство – її елегантне вбрання» (Скілеф).

«Розвиток мовлення веде до розвитку мислення» (Скілеф).

«Навчитися говорити можна тільки говорячи» (Скілеф).

«Заговори, щоб я тебе побачив» (Сократ).

«Обов'язок оратора – говорити правду» (Платон).

«Сила мовлення полягає в умінні висловити багато в небагатьох словах» (Платон).

«Слово – найсильніша зброя людини» (Аристотель).

«Найбільша цінність оратора – не тільки сказати те, що потрібно, а й не сказати того, чого не треба» (Цицерон).

Сит tacent, clamant (лат.) – красномовне мовчання (Цицерон).

«Найкращим оратором є той, хто своїм словом і повчає слухачів, і дає насолоду, і справляє на них сильне враження» (Цицерон).

«Найкращий оратор той, хто своїм словом і навчає слухачів, і приносить задоволення, і справляє на них сильне враження» (Цицерон).

Bis repetita placent (лат.) – двічі повторене сподобається (Горацій).

«Головне в ораторському мистецтві полягає в тому, щоб не дати помітити мистецтво» (Квінтіліан).

«Освіта – єдине, що божественне і безсмертне в нас; і дві речі – найкращі в людській природі: розум і мовлення» (Плутарх).

«Оратором є лише той, хто може говорити з кожного питання гарно, вишукано і переконливо, відповідно до важливості предметів, на користь часів і для задоволення слухачів» (Тацит).

«Вправи породжують майстерність» (Тацит).

«Легким здається слово тому, хто його кине, але важким тому, в кого влучить» (Бальтасар Грасіан).

«Справжнє красномовство – це сказати все, що треба, але не більше» (Франсуа де Ларошфуко).

«Красномовство – це мистецтво говорити так, щоб ті, до кого ми звертаємося, слухали нас не тільки без труднощів, але й із задоволенням» (Блез Паскаль).

«Красномовство – це живопис думки» (Блез Паскаль).

«Хто ясно мислить, ясно викладає» (Нікола Буало).

«Мова – одяг думки» (Семюель Джонсон).

«Ми не володарі, а слуги слова» (Генріх Гейне).

«Джерело красномовства – у серці» (Джон Мілль).

«Нападати на мову народу це значить нападати на його серце» (Генріх Лаубе).

«Добре говорити – означає просто добре думати вголос» (Жозеф Ернест Ренан).

«Не можна бути красномовним оратором без пристрасного прагнення добра й свободи» (Ернест Ренан).

«Красива мова надає пристойної форми навіть нерозумним думкам» (Вільгельм Швобель).

«Слова — теж учинки» (Анатоль Франс).

«Немає магії сильнішої, ніж магія слів» (Анатоль Франс).

«Ми схильні вірити всьому сказаному, особливо коли це сказано красиво»
(Анатоль Франс).

«Оратор повинен вичерпати тему, а не терпіння слухачів» (Вінстон Черчилль)

«Межі моєї мови означають межі мого світу» (Людвіг Вітгенштейн)

«Слова мають свою власну душу» (Бертольд Брехт).

«Мова – це не зовнішній вияв думки, а сама думка» (Поль Мішель Фуко).

Джерела

Капелюшний А. О. Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз. Львів: ПАІС, 2004.

Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. К.: Довіра, 2000.

<http://surl.li/casqkf>

<https://library-poems.com/yunakovi>

<https://osvitanova.com.ua/posts/4284-35-naikrashchykh-vysloviv-pro-ridnu-movu>

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан філологічного
факультету

_____Юрій БІДЗІЛЯ
« _____ » _____ 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ МЕДІАРИТОРИКИ

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	06 Журналістика
Спеціальність	061 Журналістика
Освітня програма	Журналістика
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Ужгород 2024

Робоча програма навчальної дисципліни «**Основи медіариторики**» для здобувачів вищої освіти галузі знань **06 Журналістика** спеціальності **061 Журналістика** освітньої програми «**Журналістика**».

Розробник: *Шаповалова Галина Валентинівна*, кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні **кафедри журналістики**

Протокол № 12 від 27 червня 2024 року

Завідувач кафедри _____ Євген СОЛОМІН

Схвалено науково-методичною комісією **філологічного факультету**.

Протокол № 9 від 28 червня 2024 року

Голова науково-методичної комісії _____ Галина ШКУРКО

© Шаповалова Г.В., 2024 рік
© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024 рік

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	4-й	4-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4	7-й	7-й
	Лекції:	
	22 год.	8 год.
	Практичні (семінарські):	
	-	-
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	38 год.	10 год.
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	60 год.	102 год. год.

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни «Основи медіариторики» – дати здобувачам знання про історію й теорію ораторського мистецтва, специфіку публічного мовлення у зв'язку з традиційними й новітніми прийомами риторики, з'ясувати ефективні методи подання соціально значущого змісту в журналістській практиці, навчити готувати й виголошувати промови різного типу, ефективно застосовувати риторичні ресурси у професійній журналістській діяльності, формувати переконливі повідомлення та аналізувати риторичні стратегії в сучасному медійному просторі.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні компетентності:

ЗК01. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК02. Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.

ЗК03. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК08. Здатність навчатися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК11. Здатність спілкуватися державною мовою.

Спеціальні компетентності:

СК01. Здатність застосовувати знання зі сфери соціальних комунікацій у своїй професійній діяльності.

СК08. Здатність використовувати різні методи пошуку, оброблення та аналізу різноманітної інформації, будувати та розвивати логічні аргументи з чітким формулюванням висновків щодо них.

СК14. Здатність критично оцінювати свій та чужий інформаційний продукт, інформаційну діяльність загалом.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Основи медіариторики» є опанування таких навчальних дисциплін освітньої програми:

OK12 Медіатекстознавство

OK19 Медіалінгвістика

OK21 Медіастилістика

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми вивчення дисципліни «Основи медіариторики» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПР):

Програмні результати навчання	Шифр ПР
Застосовувати знання зі сфери предметної спеціалізації для створення інформаційного продукту чи для проведення інформаційної акції.	ПР02
Оцінювати свій чи чужий інформаційний продукт, інформаційну акцію, що організована й проведена самостійно або разом з колегами.	ПР03
Вільно спілкуватися з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію, українською мовою.	ПР11

Створювати грамотний медіапродукт на задану тему, визначеного жанру, з урахуванням каналу поширення чи платформи оприлюднення.	ПР15
--	------

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Основи медіариторики**»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПР
Здобувач вищої освіти ефективно застосовує риторичні знання в журналістській діяльності, створює інформаційний медіапродукт, зокрема медіатексти усної форми реалізації, аналізує їх з погляду доречності й правильності застосованих риторичних прийомів.	ПР02
Уміє аналізувати й критично оцінювати свій та чужий аудіовізуальний, мультимедійний журналістський продукт, створений індивідуально або колективно.	ПР 03
Вільно володіє українською літературною мовою, ефективно її використовує в усіх видах журналістської діяльності та професійного спілкування.	ПР11
Має навички ефективного використання риторичних прийомів у процесі створення професійного журналістського продукту для аудіовізуальних, онлайн-медіа відповідно до теми, комунікативної мети, жанрової належності, аудиторного спрямування тощо.	ПР15

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни «**Основи медіариторики**» є: іспит, модульна контрольна, поточне оцінювання на заняттях, яке включає усну чи письмову відповідь, творчі завдання на вироблення навичок публічного мовлення у журналістській практиці, презентації, тестування, участь у дискусіях.

У процесі вивчення дисципліни використовуються такі методи: 1) *традиційні*: вербальні (лекція, пояснення, бесіда, навчальна дискусія), візуальні (ілюстрування, демонстрування, метод самостійного спостереження студента), практичні (практичні роботи), загальнонаукові (аналітико-синтетичний метод, індукція, дедукція, порівняння, узагальнення); 2) *інтерактивні методи* (групові проєкти, дискусії).

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: усна або письмова, що включає: усне опитування, практичні творчі роботи, презентації, онлайнне тестування, участь у дискусіях.

Форма модульного контролю: тестові завдання на освітній платформі Moodle <https://moodle.uzhnu.edu.ua> (І модуль), публічний виступ (ІІ модуль).

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит, оцінка за який може бути підсумковим рейтинговим балом студента за навчання упродовж семестру, що включає бали за роботу на практичних заняттях, виконання творчих завдань і за модульні контрольні роботи. Сума балів за всі види робіт визначається в межах 100 балів.

Оцінювання здобувачів вищої освіти також передбачає врахування результатів неформальної освіти згідно з Положенням про порядок визнання в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» результатів навчання, здобутих у неформальній освіті» (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/22966>).

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	40	100
5	15	5	10	10	10	5		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота						Модульна контрольна робота	Сума
T8	T9	T10	T11	T12	T13	40	100
15	5	10	10	10	10		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Лабораторні заняття	7	55	10	60
Модульний контроль	1	40	1	40
Неформальна освіта на онлайн-платформах (запропоновано курс «Українська мова: основи успішної комунікації» https://lnu.edu.ua/bezkoshtovnyy-onlayn-kurs-ukrainska-mova-osnovy-uspishnoi-komunikatsii/)	1	5		
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульного контролю

Критерії оцінювання

Максимальна оцінка – 40 балів за тести різного рівня складності.

Тестування здійснюється на сайті електронного навчання УжНУ: <https://moodle.uzhnu.edu.ua>

Критерії оцінювання промови

Оцінку «відмінно» (36–40, А) заслуговує здобувач, промова якого має вдалу змістову складову (характеризується актуальністю, глибоким і творчим розкриттям теми, аргументованістю суджень, опертям на факти), чітку композицію (оптимальне

співвідношення вступу, основної частини й завершення; логічність і послідовність у викладенні теми); демонструє ораторську майстерність (дотримання техніки й культури мовлення, взаємодію з аудиторією, уміння триматися перед слухачами, оптимальне використання невербальних засобів); супроводжується якісною й доречною візуальною складовою (презентацією, відео, іншими матеріалами); відповідає етичним нормам і часовому регламенту.

Оцінку «добре» (33–35, В) заслуговує здобувач, промова якого має вдалу змістову складову (характеризується актуальністю, глибоким розкриттям теми, аргументованістю суджень, опертям на факти), чітку композицію (оптимальне співвідношення вступу, основної частини й завершення; логічність і послідовність у викладенні теми); демонструє ораторську майстерність (дотримання техніки й культури мовлення, взаємодію з аудиторією, уміння триматися перед слухачами, оптимальне використання невербальних засобів); супроводжується якісною й доречною візуальною складовою (презентацією, відео, іншими матеріалами); відповідає етичним нормам і часовому регламенту; під час виступу студент припускається незначних формальних неточностей.

Оцінку «добре» (30–34, С) заслуговує здобувач, промова якого має добру змістову складову (характеризується актуальністю, належним розкриттям теми, аргументованістю суджень, опертям на факти), загалом належну композицію (з неістотними порушеннями співвідношення вступу, основної частини й завершення; логічність і послідовність у викладенні теми); у цілому демонструє ораторську майстерність (дотримання техніки й культури мовлення, взаємодію з аудиторією, уміння триматися перед слухачами, використання невербальних засобів); супроводжується якісною й доречною візуальною складовою (презентацією, відео, іншими матеріалами); відповідає етичним нормам і часовому регламенту; під час виступу студент припускається незначних мовленнєвих помилок, виявляє легке хвилювання.

Оцінку «задовільно» (25–29, D) заслуговує здобувач, промова якого має недосконалу змістову складову (характеризується актуальністю, розкриттям теми, недостатньою аргументованістю суджень) й композицію (з порушеннями співвідношення вступу, основної частини й завершення; логічність і послідовність у викладенні теми); загалом демонструє ораторські навички (дотримання основних положень техніки й культури мовлення, взаємодію з аудиторією, використання невербальних засобів); супроводжується візуальною складовою (презентацією, відео, іншими матеріалами); відповідає етичним нормам; виявляє незначні відхилення від часового регламенту; під час виступу студент припускається мовленнєвих помилок, виявляє хвилювання.

Оцінку «задовільно» (20–24, E) заслуговує здобувач, промова якого має недосконалу змістову складову (характеризується актуальністю, проте частковим розкриттям теми, недостатньою аргументованістю суджень) й композицію (з порушеннями співвідношення структурних частин, а також логічності й послідовності у викладенні теми); демонструє певні ораторські навички (дотримання основних положень техніки й культури мовлення, слабку взаємодію з аудиторією, використання невербальних засобів); супроводжується примітивною візуальною складовою (презентацією, відео, іншими матеріалами); виявляє відхилення від часового регламенту; під час виступу студент припускається мовленнєвих помилок, плутає факти, невпевнено тримається перед слухачами.

Оцінку «незадовільно» (14–20, FX) заслуговує здобувач, промова якого має значні змістові (брак актуальності, нерозкриття теми, неаргументованість суджень) та композиційні (диспропорцію структурних частин, алогічність і непослідовність у викладенні теми) недоліки; демонструє недостатньо розвинені ораторські навички; під час виступу студент лише частково дотримується техніки й культури мовлення, слабо взаємодіє з аудиторією, невпевнено тримається перед слухачами.

Оцінку «незадовільно» (0–13, F) заслуговує здобувач, промова якого має серйозні змістові (брак актуальності, нерозкриття теми, неаргументованість суджень) та композиційні (диспропорцію структурних частин, алогічність і непослідовність у викладенні теми) недоліки; не демонструє ораторських навичок; під час виступу студент не дотримується техніки й культури мовлення, не взаємодіє з аудиторією, не вміє триматися перед слухачами, порушує часовий регламент.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Підсумкове оцінювання здійснюється на основі двох модульних контролів та інших видів робіт, передбачених робочою програмою.

Якщо здобувач у підсумку набрав 60 і більше балів, то іспит може бути виставлений за результатами поточного оцінювання та модульного контролю. Якщо ж він бажає поліпшити свою оцінку, то складає іспит за всією програмою навчальної дисципліни.

Оцінку «відмінно» (90–100, A) заслуговує здобувач, який всебічно, системно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; засвоїв основну й ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

Оцінку «добре» (82–89, B) заслуговує здобувач, котрий повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу.

Оцінку «добре» (74–81, C) заслуговує здобувач, котрий у загальному роботу виконав, але відповідає на запитання з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою.

Оцінку «задовільно» (64–73, D) заслуговує здобувач, котрий знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

Оцінку «задовільно» (60–63, E) заслуговує здобувач, котрий володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Оцінку «незадовільно» (35–59, FX) виставляється здобувачеві, котрий виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінку «незадовільно» (0-34, F) виставляється здобувачеві, котрий володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Шкала ECTS	Диференційована шкала	Недиференційована шкала	Мінімальний бал – максимальний бал
A	Відмінно	Зараховано	90–100
B	Добре		82–89
C	Добре		74–81
D	Задовільно		64–73
E	Задовільно		60–63
FX	Незадовільно	Не зараховано	35–59
F	Незадовільно		0–34

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1.

Тема 1. Медіариторика як навчальна дисципліна.

Предмет медіариторики, її основні поняття, принципи та функції. Розділи класичної риторики. Зв'язок медіариторики з іншими науками.

Тема 2. З історії ораторського мистецтва. Античне красномовство й риторика середніх віків.

Розвиток риторики в Давній Греції. Найвідоміші давньогрецькі оратори. Красномовство Давнього Риму та його яскраві представники. Прикметні риси риторики Середньовіччя. Зв'язок античної риторичної спадщини з сучасною медіакомунікацією.

Тема 3. Ораторське мистецтво Київської Русі.

Витоки риторики Київської Русі, її основні жанри. Видатні постаті давньоруського красномовства. Значення риторичних традицій Київської Русі для сучасної України.

Тема 4. Курс риторики в Києво-Могилянській академії.

Історична роль Києво-Могилянської академії в освіті України та Східної Європи. Організація навчання в академії. Особливості викладання красномовства у виші. Видатні викладачі риторики в Києво-Могилянській академії. Значення риторичних надбань Києво-Могилянської академії для сучасної освіти й культури.

Тема 5. Українська риторика часів Російської та Австро-Угорської імперій.

Розвиток української риторики за часів Російської імперії. Уплив Шевченка як символу українського красномовства та літературної риторики. Роль української преси (наприклад, «Основи») у формуванні суспільної думки. Українська риторика в період Австро-Угорської імперії. Діяльність «Просвіти» і культурних товариств, роль україномовної освіти в підтримці риторичних традицій. Іван Франко, Михайло Грушевський як майстри публічного слова. Формування засад для сучасної української публічної комунікації.

Тема 6. Основні тенденції розвитку сучасної риторики в Україні.

Роль риторики в сучасній комунікації: від традиційного красномовства до медіариторики. Визначальні риси сучасної української риторики, зокрема медійної. Виклики сучасної медіариторики в Україні. Пошук нових стратегій комунікації в умовах цифрової епохи.

Тема 7. Види і жанри ораторських промов, особливості їх репрезентації в медіа.

Класифікація видів і жанрів промов за різними параметрами. Специфіка репрезентації ораторських промов у медіа. Уплив медіа на трансформацію жанрових особливостей промов.

Модуль 2

Тема 8. Етапи ораторської діяльності. Підготовка виступів.

Ключові етапи ораторської діяльності. Роль підготовки у створенні ефективного виступу: вивчення аудиторії, визначення теми і мети виступу; пошук джерел і підбір матеріалу; формування плану промови, композиції виступу; візуалізація. Типові помилки ораторів під час підготовки промови й виступу. Сучасні виклики ораторів у публічній комунікації.

Тема 9. Взаємодія оратора з аудиторією.

Основні чинники, що впливають на взаємодію зі слухачами (особливості публіки – її вік, рівень освіти, професійний досвід, інтереси; контекст виступу – формат заходу, тривалість виступу, час, технічне забезпечення). Види аудиторії (позитивно налаштована, нейтральна, негативно налаштована) та специфіка взаємодії з нею. Методи залучення уваги слухачів. Зворотний зв'язок з аудиторією під час виступу.

Тема 10. Техніка мовлення журналіста.

Поняття про техніку мовлення та її складові. Дихання як основа утворення голосу; види дихання. Визначальні характеристики голосу мовця. Дикція – необхідна умова професійної майстерності журналіста. Орфоепія: основні вимовні норми сучасної української літературної мови. Важливість володіння технікою мовлення в медійній практиці.

Тема 11. Етика, етикет і культура мовлення оратора.

Ключові етичні принципи оратора. Основні правила етикету для мовця. Невербальні засоби спілкування з аудиторією. Уплив культури мовлення на сприйняття виступу. Роль етики, етикету і культури мовлення у створенні позитивного іміджу оратора-медійника.

Тема 12. Промови перед мікрофоном: особливості виступів на радіо й телебаченні.

Специфіка мовлення перед мікрофоном. Відмінності між живим виступом і промовою перед мікрофоном або камерою. Особливості промов на радіо (відсутність візуального контакту з аудиторією, використання голосу для створення образів і передачі емоцій, залежність сприйняття від якості звуку) і телебаченні (комбінація вербальних і візуальних засобів комунікації, вплив невербальних сигналів на ефективність спілкування з глядачами тощо). Психологічні аспекти виступів в аудіовізуальних медіа.

Тема 13. Мистецтво полеміки. Публічна дискусія в медіа.

Полеміка як інструмент переконання та змагання ідей; види полеміки. Видатні оратори-полемісти (Сократ, Цицерон, Мартін Лютер, сучасні дебатели). Риторичні прийоми й техніки в полеміці (аргументація, контраргументація, риторичні питання, прийоми маніпуляції, перенесення уваги з теми на особу оратора, апелювання до більшості). Особливості підготовки й проведення дискусій у медіа. Етичні засади публічних обговорень.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання:					
	усього	у тому числі				
Лекції		Практичні семінарські	Лабораторні	Індивідуальна робота	Самостійна робота	
<i>Модуль 1</i>						
Тема 1. Медіариторика як навчальна дисципліна.	4	2/2				2/4
Тема 2. З історії ораторського мистецтва. Античне красномовство й риторика середніх віків.	12	2/2		4/2		6/8
Тема 3. Ораторське мистецтво Київської Русі.	8	2		2		4/6
Тема 4. Курс риторики в Києво-Могилянській академії.	8	2		2/2		4/6
Тема 5. Українська риторика часів Російської та Австро-Угорської імперій.	4			2		2/6
Тема 6. Основні тенденції розвитку сучасної риторики в Україні.	8	2/2		2		4/6
Тема 7. Види і жанри ораторських промов, особливості їх репрезентації в медіа.	8	2		2		4/6
Разом за модулем 1.	52	12/6		14/4		26/42
<i>Модуль 2</i>						
Тема 8. Етапи ораторської діяльності. Підготовка виступів.	20	4/2		6/4		10/16
Тема 9. Взаємодія оратора з аудиторією.	4			2		2/6
Тема 10. Техніка мовлення журналіста.	12	2		4		6/10
Тема 11. Етика, етикет і культура мовлення оратора.	12	2		4		6/10
Тема 12. Промови перед мікрофоном: особливості виступів на радіо й телебаченні.	8			4		4/8
Тема 13. Мистецтво полеміки. Публічна дискусія в медіа.	12	2		4/2		6/10
Разом за модулем 2.	68	10/2		24/6		34/60
Разом	120	32/8		38/10		60/102

6.3. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	З історії ораторського мистецтва. Античне красномовство й риторика середніх віків.	4	2

2.	Ораторське мистецтво Київської Русі.	2	
3.	Курс риторики в Києво-Могилянській академії.	2	2
4.	Українська риторика часів Російської та Австро-Угорської імперій.	2	
5.	Основні тенденції розвитку сучасної риторики в Україні.	2	
6.	Види і жанри ораторських промов, особливості їх репрезентації в медіа.	2	
7.	Етапи ораторської діяльності. Підготовка виступів.	6	4
		2	
8.	Техніка мовлення журналіста.	4	
9.	Етика, етикет і культура мовлення оратора.	4	
10.	Промови перед мікрофоном: особливості виступів на радіо й телебаченні	4	
11.	Мистецтво полеміки. Публічна дискусія в медіа.	4	2
	Разом	38	10

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Основні поняття й терміни медіариторики, її роль у сучасній журналістській практиці.	2	4
2.	Зародження й розвиток красномовства у Давній Греції та Давньому Римі. Особливості риторики Середньовіччя.	4	8
3.	Риторична спадщина Київської Русі.	4	6
4.	Видатні викладачі риторики в Києво-Могилянській академії.	2	4
5.	Риторичні здобутки Т. Шевченка, К. Зелнецького, В. Антоновича, М. Драгоманова, М. Міхновського, Д. Донцова, І. Франка, М. Грушевського.	2	6
6.	Відродження й розвиток ораторського мистецтва в незалежній Україні.	4	6
7.	Специфіка втілення промов різних жанрів у журналістській діяльності.	4	6
8.	Особливості підготовки й виголошення промов. Використання візуалізації й технічних засобів під час виступу.	8	14
9.	Подивитися відео виступів двох відомих ораторів з різних епох чи культур. Проаналізувати, як вони вибудовують взаємодію з аудиторією, враховуючи соціальні та культурні особливості.	2	4
9.	Дихання, голос, дикція й орфоєпія як основні складові техніки мовлення. Вправи на вдосконалення техніки мовлення медійника.	6	10
10.	Етичні засади риторичної діяльності журналіста, етикет і культура ораторської промови. Стиль усного виступу.	4	8
11.	Особливості прямоєфірного мовлення на радіо й ТБ.	4	8
12.	Особливості підготовки й проведення публічних дискусій у медіа.	4	8
13.	<i>Неформальна освіта на онлайн-платформах:</i>	10	10

	Безкоштовний курс «Українська мова: основи успішної комунікації» https://lnu.edu.ua/bezkoshtovnyy-onlayn-kurs-ukrainska-mova-osnovy-uspishnoi-komunikatsii/ (або інший курс, що стосується ораторської майстерності)		
	Разом	60	102

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Обладнання: персональний комп'ютер / ноутбук / смартфон, проєктор. Сервіси Google (Gmail, Meet, Chat, Presentation), сайт електронного навчання УжНУ <https://moodle.uzhnu.edu.ua/>.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

7. Шаповалова Г. В. Основи медіариторики: методичні рекомендації. Ужгород, 2024.
8. Куньч З., Городиловська Г., Шмілик І. Риторика: підручник. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018.
9. Шинкарук В. Д., Теслюк В. М. Основи риторики: навч. посіб. К.: Ліра-К, 2021.
10. Основи риторики та виразне читання: методичний посібник до проведення практичних занять / уклад. Барчан В.В. Ужгород, 2023.
11. Онуфрієнко Г. Риторика. Навч. посіб. К.: ЦУЛ, 2019.
12. Кацавець Р. Ораторське мистецтво: підручник. К.: Алерта, 2021.

Допоміжна література

13. Абрамович С., Чікарьова М. Риторика: навч. посіб. Львів: Світ, 2001.
14. Андерсон К. Успішні виступи на TED. Рецепти найкращих спікерів. К.: Наш формат, 2016.
15. Борґ Дж. Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. Харків: Вид-во «Ранок»: Фабула, 2020.
16. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. К.: КММ, 2019.
17. Етика ділових відносин: навч. посіб. / Лесько О. Й., Прищак М. Д., Залюбівська О. Б. та ін. Вінниця: ВНТУ, 2011.
18. Єлісєвич П. П. Ораторське мистецтво. К., 2002.
19. Єлісєвич Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення: навч. посіб / за ред. В. В. Різуна. К.: Атіка, 2008.
20. Кавера Н. Практикум з риторики: навч. посібник. Київ: Кондор-Видавництво, 2014.
21. Карнегі Д. Як завойовувати друзів і впливати на людей. К.: КМ-Букс, 2017.
22. Коваленко С. Сучасна риторика. Навчально-практичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2007.
23. Культура фахового мовлення: навч. посіб. / уклад.: Н. Д. Бабич, К. Ф. Герман, А. А. Ковтун, та ін.; за заг. ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги –XXI, 2014.
24. Кушнір Р. Великий оратор, або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. Дрогобич, 2013.
25. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: навч. посіб. К., 2003.
26. Олійник Г. Виразне читання. Основи теорії. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011.

27. Олійник О. Сучасна ділова риторика. К.: Кондор, 2018.
28. Основи риторики для менеджера. Ужгород 2003.
29. Пінчук Ю. В. Риторика, культура та техніка мовлення вчителя-логопеда. К.: КНТ, 2007.
30. Плотницька І. Ораторське мистецтво. К. Центр учбової літератури, 2022.
31. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради. К.: Либідь, 2008.
32. Посібник з журналістської етики / Куликов А., Кузьменко Л., Дворовий М., Дуцик Д., Куц Л. К. : Комісія з журналістської етики, 2023.
33. Практикум із журналістської етики: навч. посіб. / В. Ф. Іванов, С. В. Штурхецький; під ред. проф. В.Ф.Іванова. К.: Комісія з журналістської етики, 2011.
34. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навч. посіб. К.: Знання, 2006.
35. Риторичний практикум: навч. посіб. / Куньч З. Й., Городиловська Г. П. , Турчин Я. Б. та ін. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018.
36. Сагач Г. М. Золотослів: у 2-х т. К., 1998.
37. Сагач Г. М. Риторика. К., 2000.
38. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. К.: Центр навчальної літератури, 2014.
39. Флемінг К. Говорити легко та невимушено. Як стати приємним співрозмовником. Х.: КСД, 2020.
40. Хижняк З. І., Маньківський В. К. Історія Києво-Могилянської академії. Київ: КМ Академія, 2003.
41. Ходанич Л., Ходанич П. Мистецтво живого слова. Вправи з красномовства. Ужгород: Гражда, 2002.
42. Хоменко І. В. Еристика: мистецтво полеміки: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2001.
43. Чулінда Л., Паримський І. Риторична майстерність. Посібник. К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2000.
44. Craig R. Smith. Rhetoric and Human Consciousness: A History. Waveland Press, 2017.
45. Jay Heinrichs. Thank You for Arguing. What Cicero, Shakespeare, and The Simpsons can teach us about the art of persuasion. Penguin, 2020.
46. Ryan N. S. Topping. The Elements of Rhetoric. How to Write and Speak Clearly and Persuasively. Angelico Press, 2016.

Довідкова література

47. Бибик С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2006.
48. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.: Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001.
49. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. К.: Наукова думка, 2004.
50. Грінченко Б. Словарь української мови: у 4 т. К., 1996–1997.
51. Довідник з культури мови / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, Н. М. Сологуб та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Вища школа, 2005.
52. Етимологічний словник української мови: у 7 т. К.: Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6.
53. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Либідь, 2001.
54. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних синонімів української мови. Київ: Довіра, 2004.
55. Куньч З. Риторичний словник. К.: Рідна мова, 1997.
56. Медіалінгвістика: словник термінів і понять / Л. І. Шевченко, Д. В. Дергач, Д. Ю. Сизонов; за ред. Л. І. Шевченко. К.: ВПЦ «Київський університет», 2014.

57. Новий словник епітетів української мови / С. Я. Єрмоленко, В. І. Єрмоленко, С. П. Бирик; за ред. С. Я. Єрмоленко. К.: Грамота, 2012.
58. Полюга Л. М. Повний словник антонімів української мови. К.: Довіра, 2006.
59. Словник античної міфології / 2-е вид. Укладачі: І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів. К.: Наукова думка, 1989.
60. Словник епітетів української мови / С. П. Бирик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт. К.: Довіра, 1998.
61. Словник журналіста: Терміни, мас-медіа, постаті / за заг. ред. Ю. М. Бідзілі. Ужгород: ВАТ «Закарпаття», 2007.
62. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. К.: Рідна мова, 2000.
63. Словник синонімів української мови: у 2 т. К.: Наукова думка, 1999–2000.
64. Словник термінів і понять з риторики / Макович Х. Я., Вербицька Л. О., Капітан Н. О. Львів, 2016.
65. Словник української мови: в 11 т. К., 1970–1980.
66. Словник української мови: у 20 т. К., 2010–2024. Т. 1–15.
67. Словник фразеологізмів української мови. К.: Наукова думка, 2003.
68. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. К.: Знання, 2006.
69. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський (співголова), О.О. Тараненко (співголова), М.П. Зяблюк та ін. [3-тє вид., зі змінами і доп.]. К.: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007.
70. Універсальний словник-енциклопедія (УСЕ). К.: Ірина, 1999.
71. Яцимирська М.Г. Сучасний медіатекст: Словник-довідник. Львів: ПАІС, 2005.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

72. Електронна бібліотека Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://journalib.univ.kiev.ua/>
73. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
74. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету <https://www.lib.uzhnu.edu.ua/>
75. Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника: <https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/golovna2/>
76. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua>
77. Сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ» <https://moodle.uzhnu.edu.ua/>
78. Словник української мови: в 11-ти томах <https://sum.in.ua/>
79. Словник української мови: у 20-ти томах <https://sum20ua.com/?wordid=0&page=0>
80. Словники України on-line: український лінгвістичний портал. <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
81. https://www.ted.com/playlists/171/the_most_popular_ted_talks_of_all_time